

העור הגנוז

באמצע המאה שעברה התגלו בקומראן כתבים עבריים בני יותר מאלפיים שנה, רובם על מגילות עור. התגלית, הנחשבת לאחת החשובות בעולם הארכיאולוגיה, שופכת אור על חייהם של בני המדבר הקדמונים ועל חקר המקרא. ביקור באתר קומראן והצצה למגילות הגנוזות

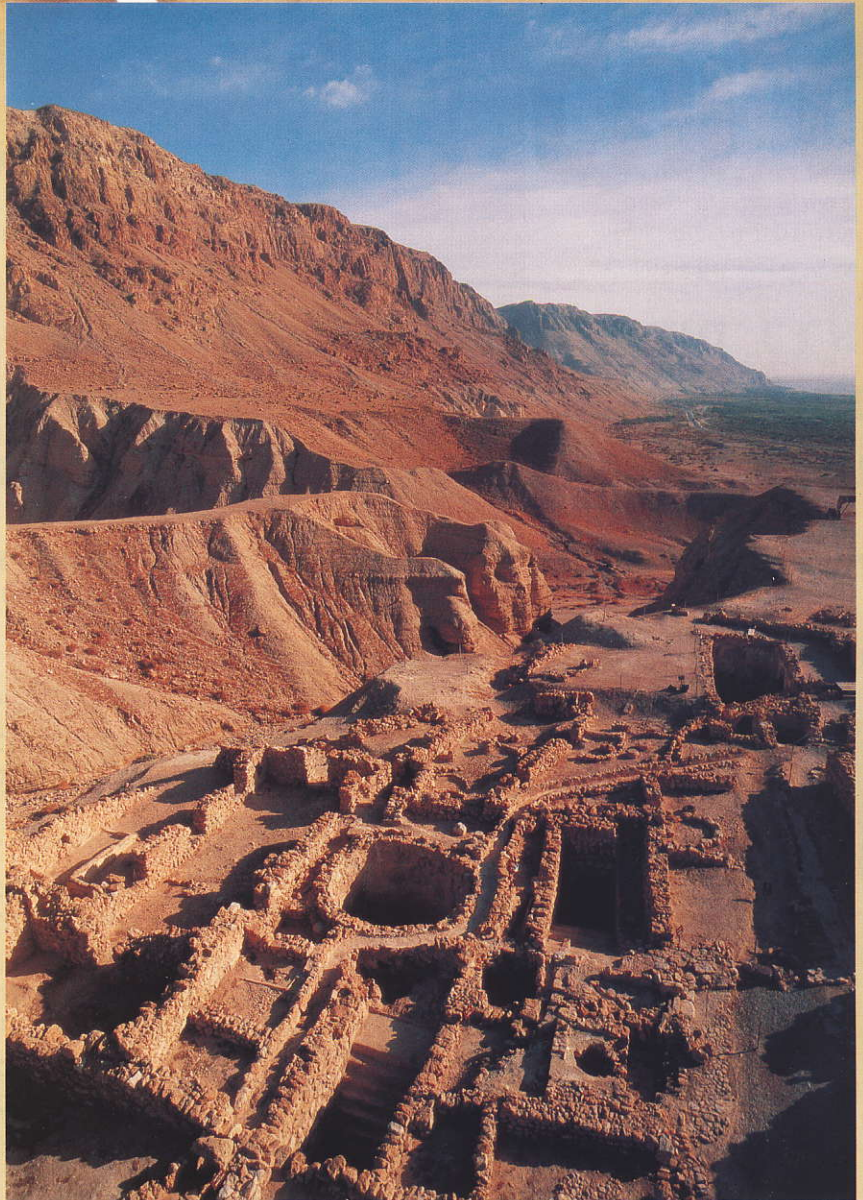
לידיו של פרופ' א"ל סוקניק, ראש המחלקה לארכיאולוגיה באוניברסיטה העברית, שקבע כי מדובר בשרידי ספרייה של כת האיסיים. מגילות אחרות התגלו לארצות הברית, ונרכשו מאוחר יותר על ידי בנו של סוקניק, יגאל ידן. בינתיים התחרו ביניהם בדואים מהאזור וארצות אחרות שונים בגילוי וחפירה של יותר מארבעים מערות נוספות בסביבה (ידם של שוכני המדבר היתה, על פי רוב, על העליונה), שב-11 מתוכן התגלו עוד מאות מגילות (המערה ה-11 והאחרונה נחפרה בשנת 1956).

עקב גילוי המגילות, החלו לחפור בין השנים 1952-1956 את אתר קומראן עצמו, בהנהלתו של הנזיר הדומיניקני האב רולאן דה'יו. האתר, המשמש היום גן לאומי של רשות הטבע והגנים, נמצא בצפון ים המלח, בסמוך לכביש 90 מצד מערב, לא רחוק מקיבוץ קלי"ה. באתר התגלה מכלול בנוי, המעיד על כך שהיושבים בו חיו חיי שיתוף. למעשה, זהו המנוזר הקדום ביותר המוכר בעולם המערבי. בכת שיישבה אותו היו חברים, ככל הנראה, גברים בלבד. עד כמה שידוע, הם לא נשאו נשים.

בני האור ובני החושך

הממצאים הארכיאולוגיים מלמדים שקומראן נוסדה באמצע המאה השנייה לפני הספירה וניטשה בשנת 68 לספירה, כשנכבשה בידי לגיונות רומי שהגיעו כדי לדכא את המרד הגדול. אך מי היו בעצם תושבי קומראן הקדום, מים, מחברי המגילות? מדוע בחרו לגור במקום זה?

כאמור, מקובל לזהות את קומראן כאתר של בני כת האיסיים, על אף שישנם חוקרים הטוענים כי במקום ישבו בני כת נפרדת המכונה "כת ים המלח" או "כת מדבר יהודה". בכל מקרה, ייחודה של הכת באמונתה בגזירה קדומה ובגמול אלוהי. לפי אמונה זו מחולק העולם מראש, על פי החלטה אלוהית, לטוב ולרע. גם בני האדם מחולקים באותו אופן – לבני אור ולבני חושך, מבלי שתהא כל אפשרות לשנות גורל זה (בניגוד לאמונה היהודית המסורתית, שלפיה "הרשות נתונה"). מהיסטוריונים בני התקופה, בעיקר יוסף בן מתתיהו, ומהמגילות עצמן אנו לומדים כי תושבי המקום האמינו כי באחרית הימים תיערך מלחמה, ויגיע יום הדין בו יוכרע הרשע וייוון הטוב לבדו, שיזכה בחסד אלוהי. אנשי הכת סברו כי הם לבדם בני האור. הם

כתב: יותם יעקבסון

בסתיו 1947 יצא רועה בדואי משבט התעאמרה לחפש אחר עז תועה שאבדה לו בסמוך לעינות צוקים (עין פש'ה) שליד ים המלח. בחיפושו הגיע הרועה למערה, ובניסיון להבריח מתוכה את העז השליך פנימה אבן. קול נפץ של כלי חרס נשברים עורר את סקרנותו, והרועה נכנס אל תוך המערה ומצא בה כמה כלי חרס, אחד מהם שבור. הוא ניפץ במקלו גם את שאר הכדים, וגילה בתוכם גווילי עור מכוסים כתב צפוף. אלו הן הראשונות מבין מה שקרוי היום מגילות קומראן, המגילות הגנוזות או מגילות מדבר יהודה – אוסף של כתבים עבריים עתיקים בני יותר מאלפיים שנה.

בתאריך הסימבולי כ"ט בנובמבר 1947, עברו שלוש המגילות הראשונות מידי של סוחר עתיקות בבית לחם

אתר קומראן – המנוזר הקדום ביותר בעולם המערבי. בכת שיישבה אותו היו חברים, ככל הנראה, גברים בלבד. עד כמה שידוע, הם לא נשאו נשים
צילום: דובי טל

אמת המים, החוצה בעקלתון את אתר קומראן כולו, הובילה מי שטפונות מנחל קומראן אל שורה של בורות ובריכות
צילום: אייל ברטוב

ראו בכת שלהם תחליף לבית המקדש, ובאורח חייהם תחליף לקורבנות. הסבר תיאולוגי זה מרמז אולי על בחירתם של בני הכת לחיות בנבדל מעדת "אנשי העוול" החיים בירושלים, אווזים בשלטון מושחת ובפולחן מסור לפ. תושבי קומראן בחרו לחיות רחוק מירושלים, אך לא רחוק מדי: האתר מצוי בסמוך לדרך הראשית העולה לירושלים ממזרח, מרחק יום הליכה ממנה.

הטהורים והטהאים

מיד עם כניסתנו לאתר נוכל לראות מימין (מערב) את כניסת אמת המים למתחם הבנוי (תחנה 1, כפי שמסומנת במפת העלון המחולק בכניסה לאתר). אמת המים חוצה בעקלתון את האתר כולו, מזרחה. היא הובילה מי שטפר נות מנחל קומראן אל שורה של בורות ובריכות (תחנות 2 ו-3 בעלון). במידה שחסרו מים, תמיד ניתן היה להביאם מעינות פשח'ה (עינות צוקים) הסמוכים, שליידם נתגלו מתקנים חקלאיים אשר שימשו כנראה את אנשי המקום. מי המעינות מלוחים, אך טובים דיים לגידול תמרים, שבו כנראה עסקו תושבי קומראן.

התאמה רבה קיימת בין המתואר במגילות לבין הממצא אים בשטח. דוגמה אחת היא תיאורי ההקפדה על טהרה ביחס לריבוי המקוואות באתר. במהלך הסיור תוכלו לראות את המקוואות: בורות צרים רבים שדופנותיהם מטויחות ומספר מדרגות מוליכות אל תחתיתם. במקומות בהם נשתמרו המדרגות במצב טוב ניתן גם כיום להבחין בקו ההפרדה המתמשך במרכזן לכל האורך. הקו נועד להפריד בין הטמאים, היורדים לרחצה, לבין אלו שאך היטהרו ושבים ועולים. יוסף בן מתתיהו מספר כי אפילו בעשיית הצרכים ראו הקומראנים גנות וטומאה. לפיכך, חפרו בורות עמוקים מחוץ ליישוב והיו ממהרים לכסותם פן יכלימו פני האלוהים. לאחר מכן היו רוחצים. בשבת היו נמנעים מעשיית צרכים מחשש לחילולה.

ככל הנראה, רוב תושבי קומראן חיו במערות מגורים. הפזורות סביב האתר, ואולי גם בסוכות ובאוהלים. המתחם המרכזי, המעיד על קיומם של חיי הקהילה השי"ת תופיים, בנוי ברובו סביב חצר פתוחה, המוקפת במבני ציבור שונים. כיום לא נותר מהם הרבה, אולם הממצאים שהתגלו בהם אפשרו לקבוע את שימושם לפני כן במידה רבה של דיוק. ככל הנראה, אל החצר עצמה יכלו להיכנס גם אנשים שאינם בני הכת, וביניהם גם המועמדים לחברות בכת, שעברו תהליך התלמ-

כאן הכל התחיל

המערות בהן הוסתרו המגילות נמצאות ברובן מדרום לאתר קומראן, חפורות בסלע המצוק הרך מעל נחל קומראן. ההגעה אליהן מסוכנת, אולם ניתן להשקיף על חלקן משפת המצוק (זהירות!). הלאה משם ניתן לראות את כתם הירק של עינות צוקים, שם צמחו לפניו מטעי התמרים של בני קומראן. ניתן להשקיף על המערות גם מלמטה: יש לנסוע בכביש 90 כברת דרך קצרה ביותר דרומה מהאתר; דרך עפר, המתאימה לרכב פרטי, פונה לאורך ערוץ נחל קומראן וממשיכה עד תחתית המפל היבש (יש להימנע מנסיעה או הליכה בקטע זה בימי גשם בהם קיים חשש לשטפונות).

יותם יעקבסון

אחת המגילות הגנוזות

מדרין מהיר ליוצאים לשטח

גן לאומי קומראן

פתוח: אפריל-ספטמבר

17:00-8:00, אוקטובר-מרץ

16:00-8:00. הכניסה בתשלום.

טלפון: 02-9942235

02-9936330

אינטרנט:

www.parks.org.il/BuildaGate

4/general2/data_card.php?U=no

משך הסיור: שעה-שעתיים.

עונה מומלצת: סתיו, חורף,

אביב. מומלץ ביקור בבוקר או אחר

הצהריים (בעיקר בקיץ), אז קריר

יותר והתאורה מרשימה.

תחנות דלק: מצפון - צומת

אלמוג וצומת הלידו, מדרום -

חניון עין גדי.

בית הסופר בקיבוץ אלמוג

במקום תצוגת תעתיקים של

המגילות הגנוזות, ותוכנית

אורקולית על חיי האיסיים.

פתוח: לקבוצות, בתיאום

מראש.

טלפון: 02-9945201

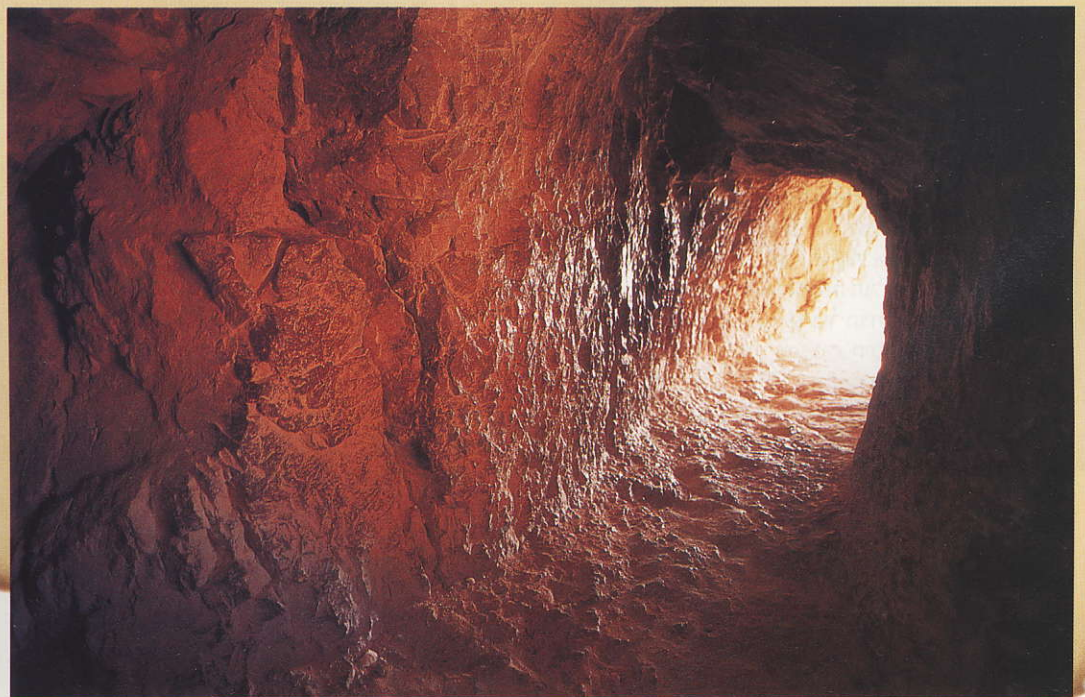
לקריאה נוספת:

את הסיפור על גאולתן של

המגילות ניתן לקרוא בספרו של

יגאל ידון, "המגילות הגנוזות

ממדבר יהודה".

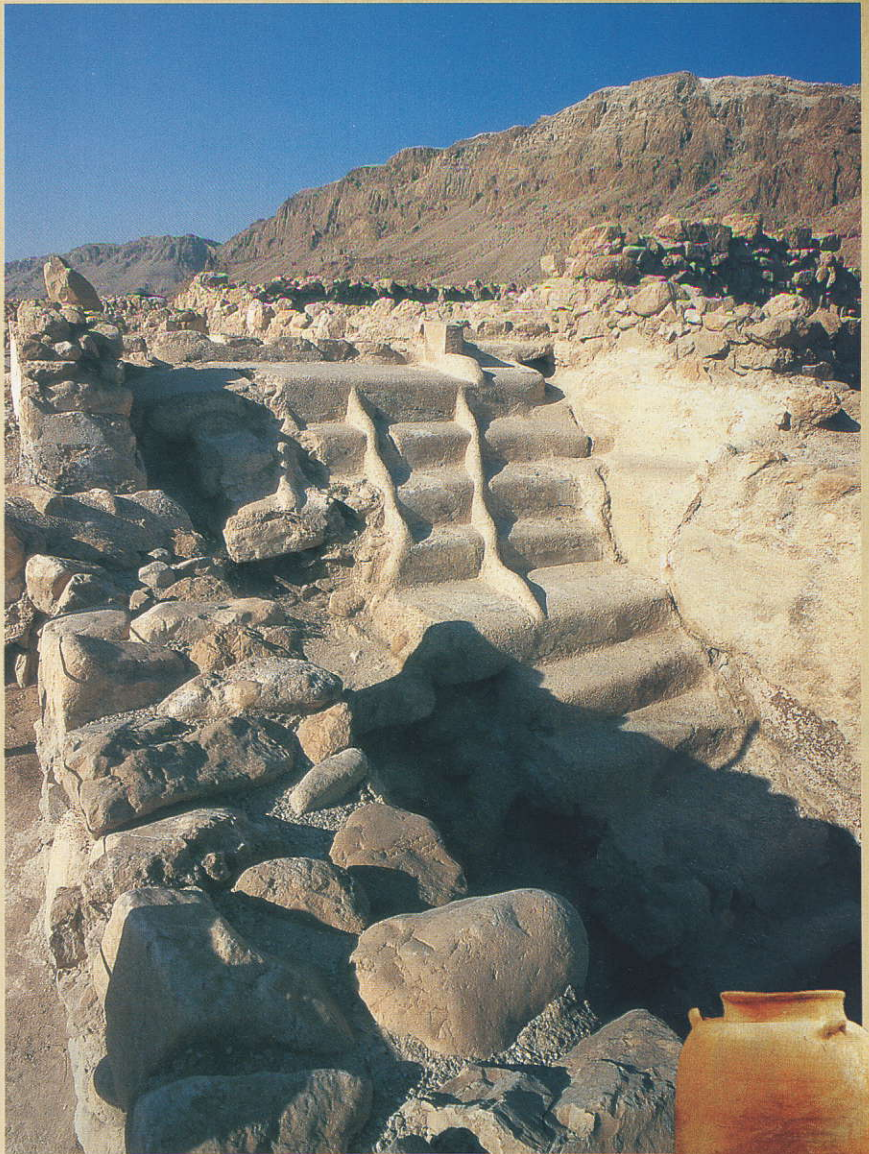

בוקר קמו לפני הזריחה והתנהלו בשתיקה מוחלטת, למעט תפילה, עד עלות החמה. אז היו האחראים שולחים כל אחד ואחד לעבודתו. לאחר חמש שעות היו מתאספים, חוגרים אזור בד ורוחצים. לאחר שהיטרו היו מתאספים באולם שאליו כל זר היה אסור בכניסה. האופה היה מחלק לכל אחד את הלחם, והטבח – את המזון. הארוחה החלה רק בתום תפילת הכהן, התקיימה בדממה מוחלטת והסתיימה בתפילה נוספת. בתום התפילה היו פושטים את בגדי הקודש ושבים לעבודה עד זמן ארוחת הערב.

בסמוך לאולם האסיפות נמצא מחסן המטבח (תחנה 8), שבו התגלה מצבור עצום של כלי חרס. בקצה המזרחי של האתר ניתן לראות שרידים של בתי יוצר לכלי קדרות ולצדם כבשן (תחנות 9 ו-10). מזרחה משם, מחוץ לתחומי המרחב הבנוי, התגלה בית הקברות של קומראן ובו כ-1,100 קברים, רובם של גברים צעירים.

בני קומראן החזיקו באמונה אפוקליפטית קיצונית ובמשמעת נוקשה, כדי שיוכלו למלא את הייעוד הרם שיקצה להם ה' באחרית הימים. כתביהם שנמצאו הם כל שנותר היום מאמונתם ומאורח חייהם הייחודי. עת שאתם פוסעים בין החורבות, נסו לתאר לכם את החיים כאן לפני. האם הייתם מתקבלים כאן בסבר פנים לבבי?

יותם יעקבסון – מדריך טיולים בארץ ובחו"ל, כותב ומצלם, מעביר הרצאות בליווי שקופיות
תודה לד"ר נח חכם, סגן מנהל מרכז אוריון לחקר מגילות מדבר יהודה, על עזרתו בהכנת הכתבה

כולם חוץ מאסתר

רוב מגילות קומראן נכתבו על קלף עור, בודדות על פפירוסים ואחת על נחושת. מרביתן כתובות בעברית, ומבחינת תוכן, הן נחלקות לכמה סוגים: הן כוללות את כל ספרי המקרא (למעט מגילת אסתר, שלא נמצאה); "פשרים" – פירושים למקרא; ספרים חיצוניים; תפילות ציבוריות לזמנים קבועים, לטקסים (כגון חידוש "ברית היחד") ולהרחקת כוחות רשע; תפילות אישיות וחוקי העדה.

עד גילוי המגילות, העותק הקדום ביותר של נוסח המקרא העברי המוכר, המכונה "נוסח המסורה", היה מסוף האלף הראשון לספירה. הממצאים החדשים חשפו נוסחים קדומים ביותר של אותם כתבים, ושפכו אור חדש על היהדות הקדומה ועל חקר המקרא. לצורך הצגת המגילות לציבור הרחב הוקם ב-1965, לצד מוזיאון ישראל בירושלים, היכל הספר – מבנה מעוגל עם כיפה המזכירה את מכסי הכדים שבהם נתגלו הגוילים. החלוקה הפטאליסטית של בני קומראן בין טוב לרע מיוצגת אף היא בצורת המבנה, באמצעות הכיפה הלבנה הנראית על רקע קיר שחור. כרגע ההיכל סגור לרגל שיפוץ (אמור להיפתח באפריל 2004), וחלק מהמגילות מוצגות בינתיים בתערוכה "סוד ההיכל – בעקבות מגילת המקדש", באולם ספרטוס במוזיאון ישראל. אינטרנט:

www.imj.org.il/heb/shrine

יותם יעקבסון

דות קשה. בשנתם הראשונה אסור היה להם לקחת חלק בטהרת הרבים ובאכילה המשותפת. לאחר מכן היה רכושו מופקד בידי האדם האחראי לכך, שלב אחד לפני הפיכתו לחלק מהרכוש הציבורי. גם לאחר ההצטרפות לכת יכלה כל חריגה קלה מהנהלים להביא לנידוי והחרמה.

אין חשיחין בשעת הסעודה

בפאה המערבית של החצר נמצא "חדר כתיבה" (תחנה 5 בעלון), שבו, על פי המשוער, נכתבו לפחות חלק מהמגילות. כאן התגלה שולחן מוארך ולצדו ספסל ושתי קסתות דיו. בסמוך לאולם הכתיבה נמצא בסיסו של מגדל שמירה (תחנה 4), ובקצה הצפוני של החצר נמצא המטבח (תחנה 6). מדרום לחצר נמצא אולם מוארך ששימש כאולם אסיפות (תחנה 7) ואולי גם כחדר אוכל ציבורי. על פי גודלו מעריכים כי חיו במקום לכל היותר מאתיים איש. בספרו "מלחמת היהודים ברומאים" מתאר יוסף בן מתתיהו את אורח החיים היומיומי של תושבי המקום. מדי

✦ המדרגות היורדות אל מקווה הטהרה, אחד מני רבים הפזורים באתר. המחיצות לאורך המדרגות נועדו להפריד בין הסמאים, היורדים לרחצה, ובין אלו שאך היטהרו ושבים ועולים צילום: אייל ברטוב

✦ אחד הכדים שבהם נתגלו המגילות